UDK: 94(575.1):338.2

XORAZM VILOYATIDAGI IJTIMOIY-IQTISODIY JARAYONLAR (1945-1991 yillarda)

Razzoqov Sardor Kenjaboy o‘g‘li
Urganch davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.19728777

Annotatsiya. *Ushbu maqolada 1945–1991-yillarda O‘zbekiston SSR davrida amalga oshirilgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosat va uning Xorazm viloyati rivojlanishiga ko‘rsatgan ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda sovet davridagi markazlashgan iqtisodiy boshqaruv tizimi, agrar siyosatning asosiy yo‘nalishlari hamda paxtachilikka ixtisoslashuv jarayonlari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, sug‘orish tizimlarining kengayishi, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishining o‘sishi va hududiy iqtisodiy tuzilmaning shakllanishi masalalari yoritiladi. Maqolada Xorazm viloyatining iqtisodiy rivojlanishidagi o‘ziga xos xususiyatlar, qishloq xo‘jaligi tarmoqlarining rivojlanishi, ijtimoiy infratuzilma va ekologik muammolar ham tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari sovet davridagi iqtisodiy siyosatning hududiy rivojlanish jarayonlariga murakkab va ko‘p qirrali ta’sir ko‘rsatganini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *O‘zbekiston SSR, sovet davri, ijtimoiy-iqtisodiy siyosat, agrar siyosat, paxtachilik, irrigatsiya tizimi, hududiy rivojlanish, qishloq xo‘jaligi, iqtisodiy tarix.*

Аннотация. *В данной статье проводится научный анализ социально-экономической политики, реализованной в Узбекской ССР в 1945–1991 годах, а также ее влияния на развитие Хорезмской области. В исследовании рассматриваются особенности централизованной системы управления экономикой советского периода, основные направления аграрной политики и процесс специализации сельского хозяйства на производстве хлопка. Особое внимание уделяется расширению ирригационных систем, росту сельскохозяйственного производства и формированию региональной экономической структуры. Также анализируются особенности социально-экономического развития Хорезмской области, развитие сельского хозяйства, социальная инфраструктура и экологические проблемы. Результаты исследования показывают, что социально-экономическая политика советского периода оказала сложное и многогранное влияние на региональное развитие.*

Ключевые слова: *Узбекская ССР, советский период, социально-экономическая политика, аграрная политика, хлопководство, ирригационная система, региональное развитие, сельское хозяйство, экономическая история.*

Abstract. *This article provides a scientific analysis of the socio-economic policy implemented in the Uzbek SSR during 1945–1991 and its impact on the development of the Khorezm region. The study examines the characteristics of the centralized economic management system of the Soviet period, the main directions of agrarian policy, and the specialization of agriculture in cotton production. Particular attention is paid to the expansion of irrigation systems, the growth of agricultural production, and the formation of the regional economic structure. The article also analyzes the specific features of the socio-economic development of the Khorezm region, including the development of agriculture, social infrastructure, and environmental challenges. The findings indicate that Soviet socio-economic policies had a complex and multifaceted influence on regional development.*

Keywords: *Uzbek SSR, Soviet period, socio-economic policy, agrarian policy, cotton production, irrigation system, regional development, agriculture, economic history.*

Kirish. Ikkinchi jahon urushidan keyingi davrda sobiq Sovet Ittifoqi tarkibidagi respublikalar, jumladan O‘zbekiston SSR ham markazlashgan siyosiy va iqtisodiy tizim doirasida rivojlandi. Bu davrda davlat boshqaruvi, ishlab chiqarish tizimi, qishloq xo‘jaligi va ijtimoiy sohalar yagona ittifoq siyosatiga bo‘ysundirildi. 1945–1991-yillar oralig‘i O‘zbekiston tarixida murakkab va ziddiyatli davr hisoblanib, ushbu davrda amalga oshirilgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosat respublika hududlarining iqtisodiy rivojlanishi, demografik tarkibi, ishlab chiqarish tuzilmasi hamda ijtimoiy infratuzilmasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Ayniqsa, qishloq xo‘jaligiga ixtisoslashgan hududlarda markaziy rejalashtirish tizimi asosida olib borilgan iqtisodiy siyosat hududiy rivojlanish yo‘nalishlarini belgilab berdi [1].

O‘zbekiston SSR iqtisodiy siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biri qishloq xo‘jaligini, ayniqsa paxtachilikni rivojlantirishga qaratilgan edi. Ittifoq miqyosida olib borilgan “paxta yakkahokimligi” siyosati respublika iqtisodiyotining tarkibiy tuzilishini keskin o‘zgartirdi. Bu jarayon natijasida qishloq xo‘jaligida monokultura shakllandi, sug‘oriladigan yer maydonlari kengaytirildi va irrigatsiya tizimlari jadal rivojlantirildi. Biroq ushbu siyosat iqtisodiy samaradorlik bilan birga ekologik va ijtimoiy muammolarni ham keltirib chiqardi. Paxtachilikka haddan tashqari ixtisoslashuv oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishining kamayishiga, yer va suv resurslarining intensiv foydalanilishiga hamda mintaqaviy iqtisodiy muvozanatning buzilishiga sabab bo‘ldi [2].

Mazkur jarayonlar Xorazm viloyatida ham yaqqol namoyon bo‘ldi. Xorazm tarixan sug‘orma dehqonchilik rivojlangan hududlardan biri bo‘lib, sovet davrida viloyat iqtisodiyoti asosan qishloq xo‘jaligi, xususan paxta yetishtirishga yo‘naltirildi. Sug‘orish tizimlarining kengaytirilishi, kollektiv va davlat xo‘jaliklarining tashkil etilishi hamda ishlab chiqarishning markazlashgan boshqaruv tizimiga o‘tkazilishi viloyatning iqtisodiy tuzilmasini tubdan o‘zgartirdi. Natijada hududda qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi hajmi sezilarli darajada oshgan bo‘lsa-da, iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari nisbatan sekin rivojlandi. Sovet davridagi ijtimoiy siyosat ham hududiy rivojlanish jarayonlariga muhim ta’sir ko‘rsatdi. Ta’lim tizimining kengayishi, sog‘liqni saqlash muassasalarining tashkil etilishi, madaniy-ma’rifiy muassasalarning barpo etilishi aholining ijtimoiy hayotida muayyan ijobiy o‘zgarishlarni yuzaga keltirdi. Shu bilan birga, markazlashgan boshqaruv tizimi mahalliy iqtisodiy ehtiyojlar va hududiy xususiyatlarni har doim ham hisobga olmagan. Bu esa ayrim sohalarda resurslarning nomutanosib taqsimlanishiga, ishlab chiqarish samaradorligining pasayishiga va hududiy iqtisodiy muammolarning yuzaga kelishiga olib kelgan.

Xorazm viloyatining geografik joylashuvi, Amudaryo havzasiga yaqinligi va sug‘oriladigan yerlarning ko‘pligi sovet davrida amalga oshirilgan agrar siyosat uchun muhim omil bo‘lib xizmat qilgan. 1950–1980-yillarda irrigatsiya tizimlarini kengaytirish, yangi kollektiv xo‘jaliklarni tashkil etish hamda qishloq xo‘jaligi texnikasini joriy etish orqali paxta yetishtirish hajmi oshirildi. Shu bilan birga, suv resurslaridan haddan tashqari foydalanish, tuproq sho‘rlanishining kuchayishi hamda ekologik muammolarning paydo bo‘lishi hududning barqaror rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatdi. Mustaqillik yillarida olib borilgan tarixiy tadqiqotlar sovet davrining ijtimoiy-iqtisodiy siyosatini qayta baholash imkonini berdi. Zamonaviy tarixshunoslikda ushbu davrga nisbatan kompleks yondashuv shakllanib, hududiy rivojlanish jarayonlarini iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy omillar bilan bog‘liq holda tahlil qilishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, viloyatlar miqyosida olib borilayotgan tadqiqotlar sovet davridagi iqtisodiy siyosatning mahalliy hududlarga ta’sirini chuqurroq o‘rganish imkonini bermoqda. Shu nuqtai nazardan, 1945–1991-yillarda O‘zbekiston SSRda amalga oshirilgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosatning Xorazm viloyati rivojlanishiga ko‘rsatgan ta’sirini ilmiy jihatdan tahlil qilish muhim ilmiy ahamiyatga ega. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi sovet davrida amalga oshirilgan iqtisodiy va ijtimoiy siyosatning Xorazm viloyatining iqtisodiy tuzilmasi, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi, ijtimoiy infratuzilmasi hamda demografik jarayonlariga ko‘rsatgan ta’sirini tarixiy manbalar va zamonaviy ilmiy tadqiqotlar asosida tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot natijalari ushbu davrning iqtisodiy siyosatini chuqurroq anglash, hududiy rivojlanish jarayonlarini baholash hamda tarixiy tajribani ilmiy jihatdan umumlashtirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Sovet davrida O‘zbekiston SSR hududida olib borilgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosat va uning hududiy rivojlanishga ta’siri masalasi mustaqillikdan keyingi tarixshunoslikda muhim tadqiqot yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllandi. Ayniqsa, so‘nggi yillarda chop etilgan ilmiy tadqiqotlarda sovet davri iqtisodiy siyosati nafaqat umumrespublika miqyosida, balki alohida hududlar kesimida ham tahlil qilinmoqda. Bu esa iqtisodiy siyosatning hududiy xususiyatlari va uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini yanada chuqurroq o‘rganish imkonini bermoqda. Zamonaviy tadqiqotlar sovet davridagi iqtisodiy tizimning markazlashgan boshqaruvga asoslanganligi, ishlab chiqarish jarayonlarining ittifoq miqyosidagi ehtiyojlardan kelib chiqib tashkil etilgani hamda respublikalar iqtisodiyotining ko‘p hollarda xomashyo yetkazib beruvchi hudud sifatida shakllantirilganini ta’kidlaydi [3].

O‘zbekiston SSR iqtisodiy rivojlanishining asosiy yo‘nalishlari sovet iqtisodiy tizimining rejalashtirish tamoyillari asosida shakllangan. Tadqiqotchilarning fikricha,

1950–1980-yillarda respublika iqtisodiyotida qishloq xo‘jaligi, ayniqsa paxta yetishtirish ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan. Bu esa iqtisodiy strukturaning bir tomonlama rivojlanishiga sabab bo‘lgan. Ilmiy adabiyotlarda qayd etilishicha, sovet davrida O‘zbekiston ittifoq miqyosida asosiy paxta yetishtiruvchi hududga aylangan va paxta xomashyosi ishlab chiqarish hajmi keskin oshirilgan [4]. Natijada respublikaning ko‘plab hududlari, jumladan Xorazm viloyati ham paxtachilikka ixtisoslashgan agrar hudud sifatida rivojlantirilgan. Xorazm viloyati sovet davrida irrigatsiya tizimlariga asoslangan qishloq xo‘jaligi hududi sifatida alohida ahamiyat kasb etgan. Tadqiqotchilar ushbu hududda sug‘orish tizimlarini kengaytirish, kollektiv va davlat xo‘jaliklarini tashkil etish hamda qishloq xo‘jaligi texnikasini joriy etish orqali ishlab chiqarish hajmi oshirilganini ta’kidlaydilar. Shu bilan birga, sovet davridagi agrar siyosat hududiy ekologik muammolarni ham yuzaga keltirgan. Amudaryo suv resurslaridan intensiv foydalanish, yerlarning sho‘rlanishi va suv balansining buzilishi Xorazm viloyatining ekologik barqarorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatgan [5].

So‘nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar sovet davridagi iqtisodiy siyosatni yangi metodologik yondashuvlar asosida qayta tahlil qilishga qaratilgan. Masalan, ayrim tadqiqotlarda sovet iqtisodiy siyosati hududiy rivojlanishning institutsional omillari orqali o‘rganilib, markaziy rejalashtirish tizimining hududiy iqtisodiyotga ta’siri tahlil qilingan. Bunday yondashuvlar sovet davridagi iqtisodiy tizimning ijobiy va salbiy tomonlarini muvozanatli baholash imkonini beradi. Tadqiqotchilarning fikricha, sovet davrida sanoat va qishloq xo‘jaligida muayyan modernizatsiya jarayonlari amalga oshirilgan bo‘lsa-da, iqtisodiy tizimning haddan tashqari markazlashuvi hududiy tashabbuslarning rivojlanishini cheklagan [6].

Ijtimoiy sohadagi tadqiqotlar ham sovet davrining muhim jihatlarini yoritib beradi. O‘zbekiston SSR hududida ta’lim, sog‘liqni saqlash va madaniyat sohalarida muayyan ijobiy o‘zgarishlar amalga oshirilgan. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 1950–1980-yillar davomida maktablar soni, tibbiyot muassasalari va malakali mutaxassislar soni sezilarli darajada oshgan. Bu jarayon Xorazm viloyatida ham kuzatilib, aholining savodxonlik darajasi ortishi hamda ijtimoiy infratuzilmaning kengayishi bilan tavsiflanadi. Shu bilan birga, ayrim tadqiqotlar sovet davrida ijtimoiy sohaning rivojlanishi ko‘p hollarda iqtisodiy siyosatning agrar yo‘nalishiga bo‘ysunganini ta’kidlaydi [7].

Zamonaviy tarixiy va iqtisodiy tadqiqotlar sovet davrida hududiy iqtisodiy rivojlanishning statistik ko‘rsatkichlarini ham tahlil qilmoqda. Ushbu tadqiqotlarda qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarish hajmi, sug‘oriladigan yer maydonlari hamda aholining bandlik darajasi kabi ko‘rsatkichlar muhim tahliliy mezon sifatida

qo‘llaniladi. Quyidagi jadval sovet davrining ayrim yillarida O‘zbekiston SSRda qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarish hajmining o‘sish dinamikasini ko‘rsatadi.

1-jadval. O‘zbekiston SSRda paxta yetishtirish hajmining o‘sish dinamikasi (1945–1990-yillar)

Yil	Paxta yetishtirish hajmi (mln tonna)	Sug‘oriladigan yer maydoni (mln gektar)
1945	1.5	2.6
1960	3.4	3.2
1970	4.5	3.7
1980	5.2	4.0
1990	5.5	4.2

Mazkur statistik ma’lumotlar sovet davrida qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishining, ayniqsa paxta yetishtirish hajmining keskin oshganini ko‘rsatadi. Tadqiqotchilar bu jarayonni sovet iqtisodiy siyosatining strategik yo‘nalishlari bilan bog‘laydilar. Paxta ishlab chiqarish hajmining ortishi irrigatsiya tizimlarining kengayishi, qishloq xo‘jaligi texnikasining joriy etilishi hamda kollektiv xo‘jaliklar faoliyatining kengayishi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, ayrim ilmiy ishlarda paxtachilikka haddan tashqari ixtisoslashuv hududiy iqtisodiyotning diversifikatsiyasini cheklab qo‘yganligi ham ta’kidlanadi.

Xorazm viloyati bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar hudud iqtisodiyotining sovet davrida asosan agrar yo‘nalishda rivojlanganini ko‘rsatadi. Viloyatda sug‘oriladigan yer maydonlari kengaytirilishi, yangi kolxoz va sovxozlar tashkil etilishi hamda qishloq xo‘jaligi texnikasi joriy etilishi ishlab chiqarish hajmini oshirishga xizmat qilgan. Shu bilan birga, sovet davridagi iqtisodiy siyosat hududning ekologik holatiga ham ta’sir ko‘rsatgan. Xususan, Amudaryo suv resurslaridan haddan tashqari foydalanish va irrigatsiya tizimlarining kengayishi tuproq sho‘rlanishi va suv tanqisligi kabi muammolarni yuzaga keltirgan. Umuman olganda, zamonaviy tarixshunoslikda sovet davridagi ijtimoiy-iqtisodiy siyosatni tahlil qilishda kompleks yondashuv shakllanmoqda. Tadqiqotchilar ushbu davrni iqtisodiy modernizatsiya, agrar siyosat, ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanishi hamda ekologik muammolar bilan bog‘liq jarayonlar majmuasi sifatida ko‘rib chiqmoqdalar. Ayniqsa, hududiy tadqiqotlar sovet iqtisodiy siyosatining mahalliy darajadagi ta’sirini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, Xorazm viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini sovet davri siyosati kontekstida o‘rganish nafaqat tarixiy jarayonlarni chuqurroq anglash, balki hududiy rivojlanish tajribasini ilmiy jihatdan baholash uchun ham muhim hisoblanadi.

Tadqiqot muhokamasi. Sovet davrida O‘zbekiston SSR hududida amalga oshirilgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosat hududiy rivojlanish jarayonlariga bevosita ta’sir ko‘rsatgan murakkab tarixiy jarayon sifatida baholanadi. 1945–1991-yillar oralig‘ida

olib borilgan iqtisodiy siyosat asosan markazlashgan rejalashtirish tizimiga asoslangan bo‘lib, ishlab chiqarish tarmoqlari va resurslardan foydalanish ittifoq miqyosidagi strategik ehtiyojlardan kelib chiqib tashkil etilgan. Mazkur siyosatning asosiy maqsadi respublikalarda mavjud tabiiy va iqtisodiy resurslardan maksimal darajada foydalanish orqali umumittifoq iqtisodiy tizimini rivojlantirishdan iborat edi. Natijada O‘zbekiston SSR iqtisodiyoti, jumladan Xorazm viloyati iqtisodiy tizimi ham qishloq xo‘jaligi xomashyosi yetkazib beruvchi hudud sifatida shakllantirildi [8].

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, sovet davridagi iqtisodiy siyosat natijasida O‘zbekistonning agrar sektori keskin o‘zgarishlarga uchradi. Xususan, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishining asosiy yo‘nalishi paxta yetishtirishga qaratildi. Bu jarayon “paxta yakkahokimligi” siyosati sifatida tarixiy adabiyotlarda keng muhokama qilinadi. Mazkur siyosat natijasida sug‘oriladigan yer maydonlari kengaytirildi, yangi irrigatsiya kanallari qurildi hamda kollektiv va davlat xo‘jaliklari faoliyati kengaytirildi. Bunday o‘zgarishlar qisqa muddatda qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarish hajmining ortishiga olib kelgan bo‘lsa-da, uzoq muddatli istiqbolda iqtisodiyotning bir tomonlama rivojlanishiga sabab bo‘lgan. Xorazm viloyati misolida olib borilgan tahlillar sovet davridagi agrar siyosatning hududiy iqtisodiyotga kuchli ta’sir ko‘rsatganini tasdiqlaydi. Viloyatda irrigatsiya tizimlarini kengaytirish, yangi kolxoz va sovxozlar tashkil etish hamda qishloq xo‘jaligi texnikasini joriy etish orqali paxta yetishtirish hajmi sezilarli darajada oshirilgan. Shu bilan birga, viloyat iqtisodiyotining asosiy qismi qishloq xo‘jaligiga bog‘lanib qolgani sababli sanoat va xizmat ko‘rsatish sohalari nisbatan sust rivojlangan. Bu esa hududiy iqtisodiy muvozanatning buzilishiga olib kelgan muhim omillardan biri sifatida baholanadi.

Sovet davrida amalga oshirilgan ijtimoiy siyosat ham hududiy rivojlanish jarayonlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Ta’lim tizimi, sog‘liqni saqlash muassasalari hamda madaniy-ma’rifiy tashkilotlar sonining oshishi aholining turmush darajasida muayyan ijobiy o‘zgarishlarni yuzaga keltirdi. Masalan, 1950–1980-yillar davomida umumta’lim maktablari sonining ortishi savodxonlik darajasining oshishiga xizmat qilgan. Shuningdek, tibbiyot muassasalari va malakali mutaxassislar sonining ko‘payishi aholi salomatligini yaxshilashga yordam bergan. Biroq ayrim tadqiqotlarda qayd etilishicha, sovet davridagi ijtimoiy siyosat ko‘p hollarda iqtisodiy siyosatga, ayniqsa qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishining ustuvor yo‘nalishlariga bo‘ysungan holda amalga oshirilgan [9].

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, sovet davrida amalga oshirilgan agrar siyosat ekologik muammolarning yuzaga kelishiga ham sabab bo‘lgan. Xorazm viloyati Amudaryo havzasiga yaqin joylashgani sababli suv resurslaridan keng

foydalanilgan hududlardan biri hisoblanadi. Sug‘orish tizimlarining kengayishi natijasida qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarish hajmi oshgan bo‘lsa-da, suv resurslaridan haddan tashqari foydalanish tuproq sho‘rlanishining kuchayishiga va ekologik muvozanatning buzilishiga olib kelgan. Bu jarayon keyinchalik butun Orolbo‘yi mintaqasida yuzaga kelgan ekologik muammolar bilan ham bevosita bog‘liq bo‘lgan. Shu bilan birga, sovet davridagi iqtisodiy siyosat ayrim sohalarda modernizatsiya jarayonlarini ham yuzaga keltirganini ta’kidlash lozim. Qishloq xo‘jaligida mexanizatsiya darajasi oshirildi, yangi texnika va texnologiyalar joriy etildi hamda ishlab chiqarish jarayonlari muayyan darajada modernizatsiya qilindi. Bu jarayonlar qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining oshishiga xizmat qilgan. Biroq iqtisodiy tizimning haddan tashqari markazlashuvi hududiy tashabbuslarning rivojlanishini cheklab qo‘ygan va iqtisodiy diversifikatsiyaning shakllanishiga to‘sqinlik qilgan.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, sovet davrida amalga oshirilgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosat Xorazm viloyatining iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o‘ynagan bo‘lsa-da, ushbu siyosatning uzoq muddatli oqibatlari murakkab va ko‘p qirrali bo‘lgan. Bir tomondan, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishining rivojlanishi, irrigatsiya tizimlarining kengayishi va ijtimoiy infratuzilmaning shakllanishi hududning iqtisodiy faoliyatini faollashtirgan. Ikkinchi tomondan esa, iqtisodiyotning monokultura asosida rivojlanishi, resurslardan haddan tashqari foydalanish hamda markazlashgan boshqaruv tizimi hududiy iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatgan. Umuman olganda, sovet davrida olib borilgan iqtisodiy siyosatni baholashda kompleks yondashuv zarur hisoblanadi. Mazkur davrni faqat ijobiy yoki salbiy jihatlar bilan baholash emas, balki uning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik oqibatlarini tizimli ravishda tahlil qilish muhimdir. Shu nuqtai nazardan, Xorazm viloyatining sovet davridagi rivojlanish tajribasini o‘rganish hududiy iqtisodiy siyosatni shakllantirishda tarixiy tajribaning ahamiyatini aniqlashga xizmat qiladi [10].

Xulosa. 1945–1991-yillarda O‘zbekiston SSRda amalga oshirilgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosat Xorazm viloyatining iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Markazlashgan rejalashtirish tizimi asosida olib borilgan agrar siyosat viloyatda paxtachilikning ustuvor tarmoq sifatida shakllanishiga olib keldi. Sug‘oriladigan yer maydonlarining kengayishi, irrigatsiya tizimlarining rivojlanishi hamda qishloq xo‘jaligida mexanizatsiyaning joriy etilishi ishlab chiqarish hajmining oshishiga xizmat qildi. Shu bilan birga, iqtisodiyotning monokultura asosida rivojlanishi hududiy iqtisodiy diversifikatsiyaning cheklanishiga sabab bo‘ldi. Tadqiqot natijalari sovet davridagi iqtisodiy siyosatning Xorazm viloyatida qishloq

xo‘jaligi ishlab chiqarishi, ijtimoiy infratuzilma va ekologik jarayonlarga murakkab hamda ko‘p qirrali ta’sir ko‘rsatganini ko‘rsatadi. Bu tajriba hududiy rivojlanish jarayonlarini tarixiy jihatdan baholashda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Toshpulatov, Sh., & Qodirov, B. (2021). O‘zbekistonning sovet davridagi iqtisodiy rivojlanish tarixi. Toshkent: Yangi nashr.
2. Abdurahmonov, Q., & Yuldashev, A. (2023). O‘zbekiston iqtisodiy tarixining zamonaviy talqini. Toshkent: Iqtisodiyot.
3. Ahmedov, A. (2022). Sovet davrida O‘zbekiston iqtisodiyoti tarixi. Toshkent: Akademnashr.
4. Allamuratov, Sh. (2021). O‘zbekistonning agrar siyosati va uning hududiy xususiyatlari. Toshkent: Fan va texnologiya.
5. Yusupov, O., & Raximov, D. (2023). O‘rta Osiyo irrigatsiya tizimlari va ekologik muammolar. Toshkent: Innovatsiya.
6. Karimov, B. (2020). Markazlashgan iqtisodiy tizim va hududiy rivojlanish omillari. Toshkent: Iqtisodiyot.
7. Qodirov, M. (2022). O‘zbekistonda ijtimoiy sohaning rivojlanish tarixi. Toshkent: Yangi asr avlodi.
8. Rasulov, A. (2021). Soviet economic policy and regional development in Central Asia. Central Asian Historical Review, 5(2), 45–58.
9. Abdullayev, R. (2022). Agricultural reforms and social development in Uzbekistan during the Soviet period. Journal of Eurasian Studies, 14(1), 62–74.
10. Ismailov, S. (2023). Regional economic transformation in Soviet Uzbekistan: Historical analysis. Asian Economic History Journal, 9(1), 27–41.